

TL 4035 Koloni Politikaları ve Sibirya

Öğretim Üyesi: Dr. Öğr.Üyesi Mustafa Can Teziç

3. Hafta

Çin’de 1911 Şinhay Devrimi ve Moğol Sorusu

1911 yılında Çin de yaşanan Şinhay devrimi iktidarı derinden sarsmıştır. Yaşanan bu isyanlar sonucunda Dış Moğolistan bağımsızlığını ilan ederek Çin’in egemenlik alanından çıkmıştır.

Dış Moğolistan’ın bağımsızlığını elde etmesi sonrasında Moğollar içerisinde Büyük Moğol devletinin kurulması tartışmaları başlamıştır. Kurulması amaçlanan bu devletin sınırlarını halen Çin yönetimi altında bulunan İç Moğolistan, bağımsızlığına yeni kavuşmuş olan Dış Moğolistan ve Mançu Çin iktidarının dağılmasından sonra hukuki, sosyal ve siyasi olarak bir boşluk içerisinde kalan Uranhay bölgesini oluşturmaktadır.

Böylelikle, bölgedeki aktif aktörler arasına Büyük Moğol devleti amacı güden bağımsız Dış Moğolistan da katılmıştır.

Moğollar Rusya ile ilişkilerini bu dönemde geliştirmek için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bunun nedeni ise amaçlanan Büyük Moğol Devleti için Çin karşısında Moğolların uluslararası destek arayışı gelmektedir. Bu destek arayışının arkasında Büyük Moğolistan ülküsü ile Çin den ayrılan Dış Moğolistan’ın içerisinde bulunmuş olduğu coğrafyada Rusya’dan başka komşu bir müttefike sahip olamayacağı gerçeği yatmaktadır.

Rusya ise Moğollardan gelen bu destek arayışını kendi iç dinamikleri içerisinde tartıştıktan sonra Dış Moğolistan’a böyle bir desteği vermeyi reddetmiştir. Bu

dönemde Rus dış politikasını belirleyen iç aktörlerin tutumlarına bakarsak birbirleri ile çatışan farklı aktörleri görebiliriz. Bu aktörlerin önceliklerine bakıldığı zaman her bir aktör askeri, ekonomik ve siyasi olarak konuyu kendi açısından değerlendirmektedir.

Moğol Sorusu adı altında St. Petersburg da yapılan tartışmalarda farklı öneriler farklı aktörlerce ileri sürülmüştür. Bu önerilerden ilki Rusya ve Moğolistan'ın birleştirilmesi ve Moğolistan'ın Rusya'nın kolonisi olmasıdır. Bu öneriye yakın başka bir öneri ise askeri öncelikleri ön plana çıkartarak Moğolistan'ın Rusya ile birleştirilip Çin ile arasında bir tampon bölge görevi görmesi yönünde idi. Bu önerilerden farklı bir bakış açısı ise Moğolistan'ın iç işlerine karışılmasının yanlış olacağı bu yüzden Rusya'nın bölgedeki dengeleri daha dikkatli gözlemlemesi yönünde idi.

Bu farklı önerilerden de anlaşılacağı gibi Moğol Sorusu artık farklı kurum-aktörlerin karşı karşıya kaldığı Rusya'nın bir iç tartışması haline gelmiştir.

Bu aktörlerden dış işleri bakanlığı Rusya ve Çin arasındaki ilişkilerin önemine dikkat çekmektedir. Nitekim verilecek kararlar bu iki ülke arasındaki dinamikleri derinden etkileyecektir. Sazanov'a göre Rusya Dış Moğolistan'ın bağımsızlığını desteklememeliydi. Böyle bir destek İç ve Dış Moğolistan'ın birleşmesi anlamına gelirken aynı zamanda Çinin toprak bütünlüğüne karşı bir hareket olacaktır. Dolayısı ile Moğolistan'a yapılacak bu yönde bir destek kuşkusuz Rusya ve Çin ilişkilerini de bozacaktır.

Moğol Sorusu'nun tartışmaya açıldığı süreç içerisinde (1910) Rus dış politikasında Avrupa ve Orta Doğu öncelikli bölgelerdi. Bu sebepten dolayı Asya'da genişleme fikri ikinci planda bulunmaktaydı. Dolayısı ile Rusya'nın

Moğolistan ile birleşmesi Batı ve Orta Doğu ülkeleri başta olmak üzere Rusya'ya karşı istenmeyen tepkiler doğurabilirdi.

Dönemin savunma bakanı Volodimiroviç ise dış işleri bakanlığının tezlerine aksi tezler sunmakta idi. Volodimroviç Moğolistan'ın Rusya ile birleşmesi konusuna jeopolitik ve güvenlik açısından yaklaşmakta idi. *Sarı Tehlike* olgusunu ön plana çıkaran savunma bakanlığı, bölgedeki Japon ve Çin varlığının Rus ve batı medeniyeti için yıkıcı olabileceğini ileri sürerek Moğollara yardım edilmesini savunuyordu. Böylelikle, Moğolistan'ı sınırları içine alan Rusya Gobi Çölüne kadar uzanan bir bölgede kendisi ve Çin arasında bir tampon bölge oluşturmuş olacaktı.

Diğer taraftan ticari çevrelerde Moğol Sorusu üzerine birbirleri ile çelişen farklı tezler üretmekteydiler. Özellikle Moskova merkezli ticari gruplar Moğolistan'ın böyle bir talebine cevap vermenin elzem olmadığını ileri sürerlerken, Sibiryia merkezli ticari gruplar ise uluslararası alanda tarafsız bir Moğolistan'dan yana tavır almaktaydılar.

Rus dış politikasında henüz görece etkisini hissettiremeyen fakat 1917 den sonra fikirleri uluslararası güç dengesini derinden etkileyecek olan Sosyal-Demokrat çevreler ise konuyu sınıfsal olarak değerlendirseler de o dönem dış politikada etkili değillerdi.

Rusya içerisinde bir biri ile çelişen bu tezler 1915 yılında Çin – Rusya ve Moğolistan'ın katılmış olduğu üçlü Kyahta anlaşmasında sonuç bulmuştur. Rusya'nın önerisinin kabul gördüğü bu toplantı sonucunda Dış Moğolistan Çinin toprak bütünlüğü içerisinde özerk bir statü kazanırken, Çin ise Dış Moğolistan'a çeşitli imtiyazlar vererek bu bölgeden çekilmeyi kabul etmiştir.

Sonuç olarak gerek Rus – Çin ilişkileri gerekse Rus Dış Moğolistan ilişkileri mevcut koşullar içerisinde Rusya açısından optimum seviyeye getirilmiştir.

Her ne kadar bu anlaşma görünürde bölgedeki sorunları zmiş ise de Khyata anlaşmasındaki boşluklar ileriki dönemlerde sorunlar çıkartacak nitelikteydi. Bu problemlili noktaların başında ise Dış Moğolistan'ın sınırlarının bu anlaşmada belirlenmemiş olması gelmektedir. Anlaşmada bırakılan bu açık Büyük Moğolistan iddialarını devamını getirmiş. Bu iddia ileriki dönemlerde gerek Çin ile İ Moğolistan konusunda gerekse Rusya ve Sovyetler Birliği ile Uranhay konusunda çatışmaya neden olacaktır.

KAYNAK:

Tezi, M.C. (2018). Rus (Sovyet) – Çin Politikaları Arasında Değişen Moğol-Tuva İlişkileri. *Modern Türklük araştırmaları Dergisi*. Cilt 15, Sayı 4. Ss. 503-531.

Luzyanin, S.G. (2003). Rossiya-Mongoliya-Mongoliya-Kitay v pervoy polovine XX veka. Politeskiye Vzaimootnoşeniye v 1911-1946 gg., Moskova: İzdatelstvo OGNİ.